

Тазкия дарслари (220-дарс) Содиқликнинг кўринишлари

19:00 / 04.03.2023 3346

Имом Ғаззолий содиқликнинг олти маъноси ҳақида батафсил сўз юритганлар:

1. Тилдаги содиқлик.

Бу маъно фақат хабарларга ва хабарни ўз ичига олган маъноларга боғлиқ бўлади. Хабар ўтган ёки келаси замонга боғлиқ бўлади. Бунга ваъдага вафо қилиш ҳам киради.

Ҳар бир бандага сўзини муҳофаза қилиш ва ростдан бошқани гапирмаслик лозим бўлади. Бу содиқликнинг энг машҳур туридир.

2. Ният ва иродадаги содиқлик.

Бу борадаги содиқлик ихлосга муҳтож бўлади. Бунинг барча ҳаракат ва саканотлар ёлғиз Аллоҳ таолонинг Ўзигагина бўлишидан бошқа боиси йўқ. Агар унга озгина бўлса ҳам бошқа нарса аралашадиган бўлса, ниятнинг содиқлиги бузилади ва унинг эгаси ёлғончига айланади.

3. Азму қарордаги содиқлик.

Кўпинча инсон амалдан олдин азму қарор қилади. Мисол учун: «Агар Аллоҳ таоло менга мол берса, мадраса қураман», дейди. Худди мана шу азму қарор гоҳида жазм ила содиқ бўлса, гоҳида истак ва орзудан нарига ўтмаган бўлиши мумкин. Шунинг учун азму қарори ҳеч қандай майлсиз, иккиланишсиз ва заифликсиз тугал қувватга эга бўлган киши содиқ дейилади.

4. Азмга вафо қилишдаги содиқлик.

Гоҳида нафс қарор қилиниши билан азмни амалга оширишга киришади. Гоҳида эса шаҳватлар ғолиб келиб, азму қарорга амал қилиш қийинлашиб қолади. Аҳдига вафо қилганларгина содиқлар бўла олади.

Аллоҳ таоло Аҳзоб сурасида шундай деб марҳамат қилади:

﴿تَبَدَّلَا بِدَلْوَاهُمْ وَمَا يَنْظُرُونَ مِنْهُمْ بِرَحْمَةٍ مِنْ رَبِّهِمْ عَلَيْهِمُ اللَّهُ عَهْدٌ مِمَّا صَدَقُوا رِجَالًا الْمُؤْمِنِينَ مِنْ﴾

«Мўминлардан Аллоҳга берган ваъдаларига содиқ қолган кишилар бордир. Бас, улардан назрига вафо қилгани бор. Улардан мунтазир бўлиб турганлари бор. Улар бирор нарсани алмаштирмадилар» (23-оят).

Яъни мўминлар ичида Аллоҳ таолонинг йўлида жонини фидо қилишга аҳду паймон берган, азму қарор қилган кишилар бор. Улар содиқлардир, улар мунофиқ ва иймони заифлар каби қўрқоқлик қилмайдилар.

يٰۤمَعْشَرَ سِنَانٍ لَّاقٍ: لَاقٍ تَبَاتٍ نَع

رُضِّن لَّاقٍ نَبُّ سِنَانٍ: مَشَاهِ لَاقٍ

يٰۤبَنِي لَاقٍ عَمَّ دَهَشَيْ مَلَّ وَبَتَيْ مَس

رُذَبَ مَوِيَّ مَلَسَوِ هَيْلَعُ هَلَلَا يَلَص
لَوَاقِي فَلَاقَوِ هَيْلَعُ قَشَفَ لَاق
يَلَصَ هَلَلَا لُوسَرُ هِدَشِ دَشَم
هُنَعُ تَبِغَ مَلَسَوِ هَيْلَعُ هَلَلَا
أَمِي فَاذَشَمُ هَلَلَا يِنَارَا نِيَل
هُلَلَا يَلَصَ هَلَلَا لُوسَرَعَمُ دُعَب
أَمُ هَلَلَا نِيَرِيَل مَلَسَوِ هَيْلَعُ
لُوسَرَعَمُ دَشَفَ لَاقُ، غُنْصَا
مَلَسَوِ هَيْلَعُ هَلَلَا يَلَصَ هَلَلَا
دُعَسَلَبَقَتُ سَافَ لَاقُ، دُحَا مَوِي
أِي: سَنَا هَلَلَا قَفَ لَاقُ ذَاغُمُ نُب
هَنْجَلَا حِيَرَلَا هَاوُ؟ نِيَا، وَرَمَعُ أَبَا
يَتَحُ مَهَلَاتَا قَفَ لَاقُ، دُحَا نُوْدُ هُدِجَا
عُضَبِ هِدَسَجِي فِدِجُوفَ، لَتُق
هَنْعَطُو هَبْرَضُ نَمَنُونَ أَمَثُو

يَتَّمَعُ هُتْخُ أَتَلْأَقَفَ : لَأَقِ ، ةَيْمَرَو
 أَمَف : رُضُّن لَأُتْنَبُ عُبْرَلَا
 تَلَزَنَو . وَهِنَ أَنْبَبِ الْإِيخَ أَتْفَرَعُ
 ؕ ﴿٢٥﴾ تَبْدِيلًا بَدَلُوا وَمَا يَنْظُرُ مَنْ وَمَنْهُمْ نَجَبَةٌ. فَضَى مَنْ فَمِنْهُمْ عَلَيْهِ اللَّهُ عَهْدُوا مَا صَدَقُوا رِجَالٌ وَأَنْزَلَ ؕ
 ؕ ةَيْ أَلَا هَذِهِ
 تَلَزَنَ أَهْنَانُ وَرِي أُونَاكَفَ : لَأَقِ
 دَمْحَ أِهَ أَوْرٍ . وَهَبَ أَخْصَا يَفَوِ هِي فِ

Собитдан, у амакиси Анасдан, У Хишомдан ривоят қилинади:

«Ушбу оятда назарда тутилган кишилардан бири Анас ибн Назр Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга Бадр урушида қатнашмай қолган эди. Бу иш унга жуда оғир ботди.

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам иштирок этган биринчи урушда қатнашолмадимми?! - деб афсусланиб юрарди. Шу билан бирга: - Агар Аллоҳ таоло кейинчалик менга Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга бир урушни кўрсатса, менинг нима қилишимни Аллоҳнинг Ўзи кўради», дер эди.

Уҳуд уруши куни у ҳам Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан урушга чиқди. У йўлда кетаётиб, Саъд ибн Муъоз розияллоҳу анҳуни учратди ва унга:

«Эй Абу Амр! Оҳ! Оҳ! Жаннатнинг ҳиди қаёқдан келмоқда?! Мен унинг Уҳуд томондан келаётганини сезяпман!» деди. Урушга кириб, шаҳид бўлгунича жанг қилди. Унинг жасаидан саксондан ортиқ найза, қилич ва камон ўқи изларини топдилар. Унинг синглиси Рубайийъ бинти Назр:

«Акамни фақат бармоғидан таниб олдим, холос», дерди.

Бас, ушбу оят нозил бўлди: «Мўминлардан Аллоҳга берган ваъдаларига содиқ қолган кишилар бордир. Бас, улардан назрига вафо қилгани бор. Улардан мунтазир бўлиб турганлари бор. Улар бирор нарсени алмаштирмадилар».

Буни у ва унинг соҳиблари ҳақида нозил бўлган деб билишар эди».

Аҳмад ривоят қилган.

Алҳамдулиллаҳ, мусулмонлар ичида бу кишига ўхшаб жонини фидо этганлар жуда кўп чиқди. Уларнинг фидойиликлари Исломига, мусулмонларга шону шуҳрат келтирди ва келтирмоқда.

«Бас, улардан назрига вафо қилгани бор».

Анас ибн Назр розияллоҳу анҳуга ўхшаб шаҳиди аъло бўлди. Орзусига эришди. Ўзи кўзлаган олий мақомга етишди.

«Улардан мунтазир бўлиб турганлари бор. Улар бирор нарсени алмаштирмадилар».

Бу мўминлар Аллоҳга берган аҳду паймонларини ҳеч нарсага алмаштирмадилар.

5. Амалдаги содиқлик.

Бунда банда ташқаридаги амали ичкарасида, ўзида бўлмаган сифатга далолат қилиб қолмаслиги учун жидду жаҳд қилади. Ичидаги бори ташқарига чиқишига эришади. Баъзи кишилар ташқаридан намозни хушуъ билан ўқиётгандек бўлиб кўринади. У буни одамлар кўриши учун қилмайди. Аммо, шу билан бирга, ичи ташига тўғри келмайди. У ташқаридан хушуъ ила намоз ўқиётган бўлиб кўринса-да, хаёли бозорда юрган бўлади. Демак, бундай одам амалида содиқ эмас, балки ёлғончидир.

Бундан қуйидаги хулоса келиб чиқади Одамнинг ичи ташига тўғри келмаслиги икки хил бўлади. Агар бу иш ният ва қасд билан қилинаётган бўлса, риё бўлади. Аммо ният ва қасдсиз қилинаётган бўлса, содиқликка зид бўлади.

Бу нотўғри ҳолатдан қутулиш учун киши ичи ва ташининг бир хил бўлишини таъминлаши лозим.

Язийд ибн Ҳорис раҳматуллоҳи алайҳи:

«Агар банданинг сири ва ошкори бир хил бўлса, ишнинг ярми ҳосил бўлади. Агар сири ошкоридан афзал бўлса, фазлга эришади. Агар ошкори сиридан афзал бўлса, жаврчи бўлади», деган.

Абдурраҳмон ибн Зайд:

«Ҳасан бир нарсага амр қилса, ўзи ўшани ҳаммадан кўра яхши қилар эди. Бир нарсадан наҳйи қилса, ўшандан ҳаммадан кўра ўзи узоқда бўлар эди. Мен у каби ичи ташига ўхшаш одамни кўрмаганман», деган.

6. Дин мақомотларидаги содиқлик.

Бу содиқликнинг энг олий ва азиз даражасидир. Бу даражадаги содиқлик хавф, ражо, таъзим, зуҳд, ризо, таваккул, муҳаббат ва шунга ўхшаш нарсаларда бўлади.

Мазкур ишларнинг бошланиши, ғояси ва ҳақиқати бор. Бир нарса ғолиб, ҳақиқати юзага чиқса, ўша нарса содиқлик даражасига кўтарилган бўлади. Мисол учун, содиқ хавф, содиқ таваккул ва бошқалар.

«Руҳий тарбия» китобининг 2-жузи асосида тайёрланди